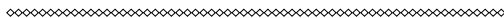

LIBRI GEDANENSES XXXIX, 2022

PRZEMYSŁAW SZAFRAN (1929-2021)

Przemysław Szafran urodził się 26 września 1929 roku w Grudziądzu, gdzie jego ojciec Zdzisław Kazimierz, oficer Wojska Polskiego, służył w 64. Pułku Piechoty. W 1934 roku został służbowo przeniesiony na Kresy Wschodnie. Razem z nim do Kowla na Wołyniu przeprowadziła się cała rodzina. We wrześniu 1939 roku kapitan Szafran był dowódcą 2. batalionu 50. Pułku Piechoty Strzelców Kresowych. Dostał się do niemieckiej niewoli i przebywał w obozie jenieckim do 1945 roku. Żona, Eleonora z domu Sobotkiewicz, wraz z trzema synami – podając się wobec sowieckich władz za uciekinierów wojennych – między Lwowem i Przemyślem przedostała się przez „zieloną granicę” do okupowanej przez Niemców Generalnej Guberni. Wiosną 1940 roku rodzina Szafranów dotarła do Rzeszowa, gdzie zamieszkała do końca wojny. Nie znalazła jednak w tym mieście bezpiecznego schronienia. W 1944 roku zginął zastrzelony przez hitlerowców najstarszy syn Adam, a wcześniej jego średni brat Wielisław, za pomoc udzielaną Żydom w Getcie, został osadzony w obozie koncentracyjnym w Pustkowie koło Dębicy w 1943 roku. Te dramatyczne wydarzenia podkopały zdrowie psychiczne ich matki, która po wojnie trafiła do szpitala psychiatrycznego w Starogardzie.

Najmłodszy syn Przemysław w Rzeszowie ukończył szkołę powszechną i kilka klas szkoły mechanicznej, równocześnie pracując w piekarni. Po wyzwoleniu wyjechał do rodziny na Pomorze, do Człuchowa, gdzie rozpoczął naukę w gimnazjum ogólnokształcącym. Kiedy ojciec powrócił z obozu jenieckiego, zamieszkał razem z nim w Szczecinku i tam zdał maturę w 1950 roku. Zamierzał studiować na Politechnice we Wrocławiu, ale nie został dopuszczony do egzaminów wstępnych ze względu na pochodzenie społeczne (syn „sanacyjnego” oficera). Aby uniknąć wcielenia do Powszechnej Organizacji „Służba Polsce”, rozpoczął studia historyczne na Wydziale Humanistycznym Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. 25 stycznia 1955 roku uzyskał tam magisterium na podstawie rozprawy *Rozwój średniowiecznej sieci parafialnej w Lubelskiem*, napisanej pod kierunkiem prof. Jerzego Kłoczowskiego (opublikowanej przez Towarzystwo Naukowe KUL w 1958 roku). Już w trakcie studiów przygotowywał się do zawodu bibliotekarza, pracując w Bibliotece Zakładu Historii KUL w latach 1951-1955 (w 1953 roku uzyskał dyplom specjalizacji zawodowej).

Przemysław Szafran zawarł związek małżeński z Aliną Tołłoczko (1930-2021), jego miłością z lat szkolnych, w 1953 roku. Po ukończeniu studiów razem z żoną przeprowadził się do Gdańska i podjął pracę w Bibliotece Głównej Politechniki Gdańskiej, a następnie od 15 maja 1956 roku w Dziale Rękopisów Biblioteki Gdańskiej Polskiej Akademii Nauk. Jednocześnie kontynuował pracę naukową. Pod kierunkiem prof. Gerarda Labudy przygotowywał rozprawę doktorską. 1 grudnia 1960 roku uzyskał stopień doktora nauk humanistycznych, nadany przez Wydział Filozoficzno-Historyczny Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu na podstawie pracy *Osadnictwo historycznej Krajny w XVI-XVIII w. (1511-1772)* (opublikowanej przez Gdańskie Towarzystwo Naukowe w 1961 roku). Na propozycję prof. Edmunda Cieślaka od 1962 do 1964 roku pracował na stanowisku adiunkta w Pracowni Gdańskiej Zakładu Historii Pomorza Instytutu Historii PAN.

Po powrocie do pracy w Bibliotece Gdańskiej zdał egzamin na stanowisko bibliotekarza dyplomowanego w 1964 roku. Pełnił kolejno funkcje kierownika Sekcji Rękopisów od 1979 roku i kierownika Działu Zbiorów Specjalnych od 1981 roku. Z dniem 1 stycznia 1982 roku został wicedyrektorem gdańskiej księżnicy. Na tym stanowisku pozostał do końca pracy zawodowej w 2000 roku. Znalazł się w gronie założycieli i do ostatnich chwil życia uczestniczył w pracach Fundacji Biblioteki Gdańskiej, powołanej w 1990 roku.

Mimo pełnienia absorbujących funkcji kierowniczych, nie zarzucił aktywności naukowej, a nawet rozpoczął działalność dydaktyczną. W latach 1974-1975 prowadził zajęcia ze „Wstępu do badań historycznych” w Instytucie Historii Uniwersytetu Gdańskiego, a następnie przez kilka lat pracował w Zakładzie Nauki o Książce na tej samej wyższej uczelni. 5 kwietnia 1982 roku odbył kolokwium habilitacyjne i na podstawie rozprawy *Żuławy Gdańskie w XVII w. Studium z dziejów gospodarczych i społecznych* (opublikowanej przez Wydawnictwo Morskie w 1981 roku) uzyskał stopień doktora habilitowanego nauk humanistycznych w zakresie historii nowożytnej Polski, nadany przez Radę Naukową Instytutu Historii UAM w Poznaniu oraz zatwierdzony przez Centralną Komisję Kwalifikacyjną. 1 lipca 1983 roku został powołany na stanowisko docenta w Polskiej Akademii Nauk.

W kręgu naukowych zainteresowań docenta Szafrana leżały zagadnienia dotyczące historii książki i bibliofilstwa, a zwłaszcza gdańskich księgozbiorów mieszczańskich z XVII i XVIII wieku. Jego badania nad historią gospodarczą i dziejami społeczeństw Krajny i Żuław, zaowocowały wieloma artykułami zamieszczanych w różnych czasopismach naukowych. Publikował w „Roczniku Gdańskim”, „Libri Gedanenses”, „Zapiskach Historycznych”, „Kwartalniku Historii Kultury Materialnej”, „Rocznikach Humanistycznych” oraz w „Rocznikach Bibliotecznych” i „Bibliotekarzu Gdańskim”.

W pracy bibliotecznej wyróżniał się jako dobry organizator i znawca problematyki rękopiśmiennej. Opracował *Katalog rękopisów Biblioteki Gdańskiej Polskiej Akademii Nauk. Uzupełnienia do tomów I-IV (sygnatury 1-4258)* (Wrocław 1988). Przygotował też wspólnie z M. Klott-Żychską i J. Kordelem referat *Magazynewanie*,

konserwacja i udostępnianie rękopisów na ogólnopolską konferencję na temat udostępniania, przechowywania i konserwacji manuskryptów we Wrocławiu w 1979 roku.

Interesował się również historią nauki w Gdańsku. Wspólnie z prof. Zbigniewem Nowakiem wydał z archiwalnych rękopisów *Księgę wpisów uczniów Gimnazjum Gdańskiego 1580-1814* (Warszawa 1974) i *Album uczniów Chetmińskiego Gimnazjum Akademickiego 1692-1816* (Wrocław 1975). Swoją wiedzę z zakresu historii, edytorstwa i bibliografii wykorzystał przy przygotowywaniu, razem z Janem Kucharskim, *Bibliografii Gdańska*, wydanej jako tom V *Historii Gdańska* opracowywanej przez zespół pod redakcją Edmunda Cieślaka (Sopot 1997).

Od 1961 roku był członkiem Gdańskiego Towarzystwa Naukowego. Przez szereg lat wchodził w skład Komitetu Redakcyjnego Wydawnictw Naukowych Wydziału I GTN, pełniąc w nim funkcję sekretarza. W latach 1968-1976 należał do Komitetu Redakcyjnego „Libri Gedanenses”. Z racji stanowiska wicedyrektora był także członkiem Rady Naukowej Biblioteki Gdańskiej od 1982 do 2000 roku. Ponadto przez wiele lat pracował społecznie w Związku Nauczycielstwa Polskiego; za działalność w tym stowarzyszeniu został wyróżniony Złotą Odznaką ZNP i odznaką honorową Zasłużony dla Ziemi Gdańskiej. W 1980 roku wstąpił do związku zawodowego NSZZ „Solidarność”.

Po przejściu na emeryturę 31 sierpnia 2000 roku Przemysław Szafran jeszcze przez wiele lat uczestniczył w życiu bibliotecznym. Pojawiał się na sesjach naukowych organizowanych w Bibliotece Gdańskiej. Zmarł 5 listopada 2021 roku, został pochowany na cmentarzu Srebrzysko w Gdańsku-Wrzeszczu.

Pana Przemka poznałam, gdy rozpoczęłam pracę w Dziale Rękopisów Biblioteki Gdańskiej PAN. Przez siedem lat pracowaliśmy w jednym pokoju, przy sąsiednich biurkach. Czasami pełniliśmy wspólnie popołudniowe dyżury biblioteczne. Wprowadzał mnie w arkana opracowania rękopisów. W pracy nad manuskryptami był wprost pedantycznie dokładny. Miał ogromną wiedzę, którą potrafił dzielić się ze współpracownikami, nie narzucając innym swego zdania. Zapamiętałam go jako życzliwego i bardzo czynnego koleżę, zawsze chętnego służyć radą lub pomocą.

HELENA DZIENIS